

PŘÍSPĚVKY K DĚJINÁM ZAHRAD PRAŽSKÝCH.

I. Z POČÁTEČNÍCH DĚJIN KRÁLOVSKÉ ZAHRADY PRAŽSKÉ.

Úpadek všeobecného blahobytu jeví se, jako všude, i v zevnějšku měst. Kde obyvatelstvo jest příčinnivé a inteligentní, jeví města mnohý přepych a okrasu, která oku lahodí. Po té stránce nelze nynějšímu obyvatelstvu hlavního města Prahy učiniti poklonu. Zde redukuje se skoro vše jen na praktické, každá plocha využije se, jak nejvíce možno. A i vzhled města tím se mění. Četné dřívější zahrady soukromé zmizely a skvostný pás vinic a šafránic, který Prahu kdysi obepínal, zorán a proměněn v pole. Dějiny zahradnictví Praze byly by dobrým měřítkem stavu kulturního blahobytu zdejšího a dalo by se dokázati, že naši předkové dobře si byli vědomi významu zahrad.

Nemíním zde ovšem psáti takové dějiny, jen několik črtů budiž mi zde dovoleno uveřejniti, které mohou přispěti k ocenění lásky, kterou Staropražané měli k zahradám. Při tom jen jako zvláštnost dovoluji si předeslati, že nejstarší zpráva o zahradě pro zábavu v Praze jest z r. 1130, kdy kníže Soběslav I. daroval kanovníkům vyšehradským zahradu v předměstí, (t. j. na nižší části hory Vyšehradu), kde by se v letě mohli procházeti (pomerium, ubi estivo tempore habeant, si spaciari velint.) Při tom ovšem nechci zde se zmiňovati o známé zahradě Andělově, ježto jest o ní dosti psáno a dále, že byla zahrada určena k účelům vědeckým.

Plně pozornosti jako nejprřednější zahrada zasluhuje park královský na severní straně Jeleního příkopu založený Ferdinandem I.,*) o kterou jeví stále velikou péči. To dokazuje řada nařízení jeho zachovaných v registrech listů poselacích chovaných v archivu zdejšího místodržitelství pro království České, která dosud nebyla uveřejněna a obsahují zajímavé momenty z dějin počátku této zahrady. Několik význačnějších budiž mi dovoleno zde podati veřejnosti:

I. 1534, 14. září. Jiříkovi Gersdorfovi z Gersdorfu, hejtmanu hradu Pražského. Statečný, věrný náš milý. Jakožt jsme při odjezdu našem z království Českého poručiti ráčili, aby při udělení mostu toho [Prašného] přes příkop k zahradě pilnost a zvláštní bedlivost měl, kdež pak za jiné nemáme, než že osobou a prací tvou nic nesešlo, avšak rádi bychom věděli, mnoho-li již toho mostu uděláno a kolik pilířův jest až k vrchu vyzděno a bude-li to všecko tohoto podzímku hotovo, aneb jestli v čem jaký nedostatek a překážku máš. Protož poručímeť, aby nám hned toho všeho zprávu dostatečnou napsal a tak jednal, aby ten most i jiné, pokud od nás v poručení máš, což nejspíše hotovo bylo, jináč nečiníc. Dán v Vídni in die Crucis l. etc. XXXIII. (Reg. f. 19.)

*) Viz Svátek, Ze Staré Prahy str. 126 a sl. Dosud netištěná listina Ferdinandova, kterou dává jeptiškám sv. Jirským zahradu za pozemek k zahradě užitý, zní takto: „My Ferdinand — oznamujem tímto listem všem, jakož času předešlého, kdy jsme zahradu naši novou dělati dáti počali, nějaký kus dědiny ke klášteru sv. Jiří na hradě Pražském příslušející k dotčené zahradě vzíti a připojiti ráčili, i nechtíce, aby toho — škodny býti měly, ráčíme jim za ten užitek, kterým jsou toho kusu dědiny ročně užití mohly, již každý rok — sud vína svidnického z perkrechtu našeho Pražského dávatí —. Tomu na svědomí sekret náš královský k listu tomuto jsme přivěsiti rozkázali.“ Dán — v středu po neděli Oculi (27. března) leta 1538. (Orig. v universitní knihovně pražské).

II. 1534, 13. listopadu. Témuž. Statečný, věrný náš milý. Teď posíláme smlouvu, kterou jsme s některými mistry a zedníky vlaskými učiniti ráčili, jakož tomu všemu z tej smlouvy šireji vyzovíš. A protož tobě s pilností poroučíme, aby jsi již k tomu přičinil a všecky potreby k stavění tej zahrady naší, totiž kamení, vápno, tejto zimy zjednal a navěsti dal tak, když to nachystáš, aby dělníci tím meškání nebyli, než to dílo začaté spěšněji z jara vykonati mohli. Také poroučíme, aby ta místa, kde zahrada býti má, srovnati a doliny zavěsti i kořen vinný (který by muškátek neb vyvoly a vonného vína nebyl) vykopati dal, a jak mnoho k tomu mostu jest vyzděno i v kterém času ostatek se dodělati bude moci, toho nám oznámíti neobmeškávej a při tom tu pilnost měj, aby od kněžských, klášterských purkrabských lidí i od Pražan tak i od jiných věrných poddaných našich milých, kdez budež moci, fůry robotou k vození kamene, vápna i což k tej zahradě potřebí bude, zjednal. Jestli by pak v čem jaký nedostatek jměl, listuov neb pomocii potreboval, tehdy vezmi k sobě Floriana Gryspeka, sekretáře komory naší, ten s těmi zedníky mluvití umí a tobě nápomocen při nich býti má. Dán v Vídni v pátek po sv. Martině I. etc. 34. (Tamtéž fol. 77).

III. 1534, 3. prosince. Témuž. Statečný, věrný náš milý. V minulých dnech psaní jsme tobě učiniti ráčili poroučejíc o zahradu a dodělání mostu začatého, a jako skoro to všecko hotovo bude moci býti, k tomu aby kamení, vápno písek, dříví i jiné potreby k zahradě a k mostu tejto zimy robotou svezeno a zachystáno a nám oznámeno bylo, i nemáme na to ještě žádné od tebe odpovědi. Protož vždy připomínáme, aby toho pilen byl a tejto zimy tu pavlač pod pokoji králové, manželky naší nejmilejší, až k mostu [Prašnému] před se přes ty maštale dělati dej i dříví a mastnic svěztí a zachystati k mostu neobmeškávej, aby hned, jakž piléře se vyzdí, dříví majíc pohotově, kladeno bylo. I znajíc, že nám zvláštní libost na tom učiníš, tak se zachovej a hned nám o tom všem věděti aby dal, jinak nečiníc. Datum v Vídni ve čtvrtek po sv. Ondřeji I. 34. (Tamtéž f. 99).

IV. 1535, 3. března. Témuž. Statečný, věrný náš milý. Srozuměti jsme z psaní tvého ráčili, že by pro nedostatek peněz, dílo při zahradě naší zastaveno bylo, čemu jsme velmi neradi, a hned jsme k radám našim do komory psátí poručili*), aby peníze k takovému stavění zahrady objednali. Což jse pak zedníkův dotýče, jestliže ti vlastní zedníci ještě nepřišli, tehdy jiných nepřijímej, neb ty zedníky hned do Prahy vypraviti rozkázati ráčíme a tak poručíme všecko opatřiti, aby to dílo meškáno nebylo, poněvadž nyní čas jest k stavění a o tobě také žádné pochybnosti nemáme, než tej víry k tobě býti ráčíme, že nám v tom pilností tvou nic nesejde ani obmeškáno nebude. Dán v Znojmě v středu post Oculi a. etc. 35. Tamtéž f. 158.)

V. 1535, 2. května. Témuž. Statečný, věrný náš milý. Psaní tvému, kteréž si nám učinil, co se hospodářství zahradního i také těch semen, kteréž jsme po dvakráte poslali, aby vsety byly, vyzovněti jsme ráčili a takovou tvou bedlivou práci a pilnost, kterouž při těch semeních máš, od tebe vděčně přijímati ráčíme. Kdez pak toho žádost máš, abychom

*) Dne 12. února rozkázal Ferdinand komoře České, aby pokutu, v kterou upadl budějovický měšťan Mikuláš Sorer v obnosu 500 k. m., vydali na zřízení této zahrady. Viz Köpl.-Urkunden aus d. Statthaltereí, Archiv I. č. 5967.

někoho, kdož by takovým semenům rozuměl a je pléti a trhati uměl, poněvadž tam žádného člověka tomu rozumného doptati se nemůžeme, poslati ráčili, aby ta semena potřebná mohly bez překážky k libosti a k potěšení našemu růsti, i ráčíme tak učiniti a osobu, kteráž tomu rozuměti bude, tam vypravíme. A protož těch semen tak zanechej na ten čas růsti. Což jse pak stavění mostu i také zahrady dotejče, žádati tebe ráčíme, že pilnost míti budeš, jakož o tobě nepochybujem, aby jse ta díla, což najsíš bude moci býti, dokonaly, penězi k tomu dílu také obměškání dělníci nebudou, neb jsme Florianovi Gryspekovi s pilností poručiti ráčili, aby v tom péči měl a důkladem peněz na dílo neobměškával. A jakož také v psaní svém dokládáš omlouvaje se, abychom obtížnosti pro tvé psaní obšírné věsti neráčili, i věz, že v tom zvláštní libost míti ráčíme, že nám o tom, což potřeba toho hospodářství zahradniho káže, oznamuješ a ještě s pilností poroučíme, že nám po vše časy, když toho potřebu uznáš, psáti a oznamovati o tom budeš, jakž o tobě žádné pochybnosti míti neráčíme. — Dán v Vídni v pondělí po sv. Zikmundu l. 35. (Tamtéž f. 207.)

V ten čas přišel Pavel Spatio a počala se stavba „Iusthausu“. Zahrada byla připravena a bylo jen třeba ustanoviti sem zahradníka. Jmenován byl k tomu cíli Ferdinandem I. jakýsi vlaský krajan Francesco, kterému zaslal král vzácná semena rostlin. Leč květinám i stromům nechtělo se dařiti. I vyjednával král s doktorem Hugonem Venniem (Vennius, též Vellius) z Flander a to v zimě r. 1539, až týž 1. února t. r. úřad přijal*), leč již napřed prorokoval, že zde mnoho nepořídí, poněvadž voda dešťová semeno a hlínu splachuje pro sráznost místa.***) Proto vyslal jej král do klassické země zahradnictví, do Nizozemí, v naději, že přinese odtud lepší semena i zkušenosti. Na cestu mu dal tento list fedrovni: Ferdinand etc. Urozeným etc. Věrní milí. Věděti vám dáváme, že poctivého Hugo, příjmi Vienniho, a zahradníka našeho na hradě Pražském, věrného milého, odsud do Nidrlantu posílati ráčíme, kterýž nám odtud některé potřeby naše přiveztí dáti má, protož vás všech vuobec i jednoho každého zvláště žádáme s pilností, kdež by se kolivěč dotčený zahradník náš i s tím, což by při sobě měl, zahodil, abyste od něho ani z těch věcí, kteréž sebu míti bude, žádných cel a mejt nebrali, nébrž jeho svobodného a bez hindrunků propustili, znajíc, že nám na tom zvláštní libost okážete, kterúz vám milostí naší královskou zpomínati ráčíme. Dán na hradě Pražském v sobotu před slav. hodem Soslání ducha sv. (24. května) l. etc. XXXIX. (Kopiář XX. fol. 129.)

Výsledky cesty byly asi velice skromné, neb v listopadu roku 1539 král propustil doktora Vennia. Jeho nástupcům však dařilo se lépe a po dvaceti letech odsloužila se pražská královská zahrada Nizozemí tím, že odtud rozšířila tam kulturu tulipánů, které poprvé v Evropě v Praze vykvetly. Byl to dar vyslance šlechtice Busbecka v Cařihradě.

*) Prima die Februarii a. 1539 fuit concordatum cum Hugone Vennio doctore — quod debeat se transferre in castrum Pragense ad plantandum et seminandum omnia genera arborum et herbarum cum duobus servitoribus. — Et habebit — ducentos florenos singulis annis, ut salario. — Item Maiestas sua — provident d. Hugoni singulis annis vestem.

**) Er vermeint aber, es werde nichts anders sein — ains von wegen der Enge, nachmals von wegen des Wassergusses, welcher, so das Wasser groß wird, an dem Samen und gepflanzten Dingen auf ainmal schaden thuen. Zpráva České komory ze dne 4. dubna 1539).